

Mit ér a könyvtáros — ha községi?

„Élőnek tekinthető-e az a könyvtár, amelyik hetente csupán egyszer vagy kétszer nyit ki 2—4 órára...”, s amelynek kezelője „nagy rábeszélésre havi 2—300 forint tiszteletdíjért elvállalta a munkát...” — kérdezi *Szita Ferenc* a *Könyvtáros* 1983/9. számában megjelent cikkében. Ez a mondat elgondolkoztatott, s hatására megvizsgáltam megyénk adatait: csakugyan ennyi tiszteletdíjat fizetnek ki a tanácsok a könyvtárosoknak, nem ez-e az oka — legalábbis az egyik — annak, hogy romlik a községekben a könyvtárak helyzete, látogatottsága stb.

Ismeretes, hogy a községi könyvtárakban sok könyv van. 1982-ben megyénkben, Győr-Sopron megyében az összes tanácsi könyvtár állományának 52 százaléka a községekben volt, ám az olvasóknak csak 44, a látogatóknak 41, a forgalomnak pedig csak 43 százalékát adta a 152 községi könyvtár. E könyvtárak többségében megbízási díjas könyvtárosok tevékenykednek.

Tiszteletdíjukat az 5/1976. (X. 26.) KM és a 6/1976. (X. 26.) KM—MüM rendeletek szabályozták, amelyek a fizethető összeg megállapítására a szakképesítést és a foglalkoztatás időtartamát vették alapul. Eszerint heti 4 órás foglalkoztatás esetén az „A”-kategóriába tartozóknak havi 250—500, a „B”-kategóriába tartozóknak 200—400, a „C”-kategóriába tartozóknak pedig 150—240 forint fizethető, heti 6 órás foglalkoztatás esetén ezek az összegek 300—700, 250—550, illetve 200—400, heti 8 órás foglalkoztatás esetén 350—900, 300—700, illetve 250—500 forintot tehetnek ki.

Az „A”-kategóriába azok tartoznak, akik nem könyvtár szakos, felsőfokú képesítéssel rendelkeznek és elvégeztek egy alapfokú könyvtárosi tanfolyamot, illetve akik érettségiztek és a két és fél éves könyvtárosi szaktanfolyamot végezték el. A nem könyvtár szakos egyetemi diplomásokat a „B”-kategóriába so-

rolták, a „C”-be az érettségivel és alapfokú könyvtárosi végzettséggel rendelkezők kerültek.

Ami a községi könyvtárakat illeti, alighanem sok az illúzió ebben a követelményrendszerben, hiszen a könyvtárosok olyan gyakran cserélődnek, hogy még „C”-kategóriájú könyvtárost is csak nehezen találunk. És vegyük még hozzá, hogy a rendelet megszületése óta eltelt hét év alatt mennyivel csökkent a pénz értéke. (Lapzártakor jelent meg a Magyar Közlönyben a 13/1983. (XII. 17.) ÁBMH rendelet, amely az említett tiszteletdíjak alsó határának meghagyása mellett jelentősen fölemelte a könyvtárosoknak fizethető díjak felső értékét.)

Sajnos, akad még megyénkben — nem is kevés — 200 forintos, valamint ennél kisebb ösz-

szegű tiszteletdíj is, sőt van hét olyan picike falu, ahol a havi összeg átlaga 144,30 forint. Ne csodálkozzunk, ha ezért a pénzért a könyvtáros a könyvtárig se nagyon ballag el. Szomorú, hogy 23 könyvtárosunk havi tiszteletdíja keréken 200 forint, s megyénkben a községi könyvtárosok 51 százalékának a havi díja nem haladja meg a Szita Ferenc cikkében írt felső határt, azaz 300 forintot.

Több gondot kellene fordítani a tiszteletdíjakra, s ez a munka is a módszertanosokra vár(na). A járási keretekre lebontva az átlagösszegeket, a kapuvári 530, a győri 500, a mosonmagyaróvári 433, a soproni 312, a csornai 289 forintot juttat havonta a falvak könyvtárosainak. Látjuk majd, hogy ez a járási „rangsor” szinte végig megmarad, ami azt (is) jelenti, hogy a magasabb összegekért a módszertani munkatársak harcoltak, s a tanácsok illetékesei hallgattak rájuk. Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a csornai nagyon alacsony átlag 52 község adataiból áll össze, s ezek igen kicsike helységek, némelyikben bizony lakos is alig akad, hát még olvasó!

Tiszteletdíj órabérben A kölcsönzött könyv ára

Megvizsgáltuk a győri járás községi könyvtárosainak tiszteletdíját 1971-ig visszamenőleg. Kiderült, hogy 12 év alatt kilenc községben nem változott a havi díj, kilenc községben egyszer, három községben kétszer emelkedett. Szemet szúr egy furcsa jelenség, amely nem ismeretlen az üzemi életből: az tudniillik, hogy a tanács akkor kénytelen emelni az összeget, amikor új könyvtárost állít be, aki a régi díjazásért nem vállalja a munkát. Ilyen cserére összesen 21 esetben került sor, azaz néhány faluban többször is, s az összeg a legtöbb esetben valamelyest magasabb lett, mint az előző könyvtárosté volt. Ha ilyen bújtatott útonmódon lehet emelni, miért nem lehet a kereten belül rendszeresen gondozni a tiszteletdíjakat?

Mivel az idézett miniszteri rendelet is megszabja az órakeretet, nézzük meg, vajon mekkora órabérrel számol az 1976-os rendelet? Az „A”-kategóriában 20,62, a „B”-ben 16,66 és a „C”-ben 11,85 forintos átlag az eredmény. Nem nagy összeg, kivált ha azt is figyelembe vesszük, hogy ez csak a könyvtárban eltöltött munkaórákért jár, s nem számít bele az az — olykor nem is csekély — idő, amit a könyvtáros az oda-vissza járással tölt el.

Hogyan alakult ez az órabér Győr-Sopron megyében? 23 könyvtárosnak tíz forintnál kevesebb az órabére, 10—15 forintot kapnak 70-en (45,7 százalék), 15—20 forintot 38-an (24,8 százalék), 20—24 forintot 13-an (8,5 százalék), és 24 forintnál többet kilencen (5,9 százalék). Ismétlem, az ezekért az órabérékért végzett munkában benne van a könyvrendeléstől kezdve a statisztika elkészítéséig, az állománybavételtől az állomány ellenőrzéséig és az érte való felelősségvállalástól a fűtésig minden tevékenység, amit egy községi könyvtárosnak el kell látnia. A járások között ilyen téren is találunk eltéréseket, s bár ezek nem annyira feltűnőek, irányzatuk szinte azonos az előbb ismertetett tendenciákkal.

Felvetődik a kérdés: nem kellene elérnünk — a könyvtári munka nagyobb megbecsülésének érdekében is —, hogy egy községi könyvtáros is megkapja azt az órabért, ami egy tévesz-állatgondozót megillet? Szabad azt feltételezni, hogy nagy kedvvel dolgozik könyvtárosként az, aki az alaprendeletben megszabottak szerint legfeljebb óránként 12—16 forintban részesülhet? Gondoljuk meg, hogy falun ekkora összeget lényegesen kevesebb idő alatt kereshet meg bárki, akinek háztájija van.

De van más lehetőség is. Könyvtárosainak nagyobbik hányada nevelő, s így módja van, hogy olykor-olykor, sőt rendszeresen előadásokat tartson, amiért alkalmanként kétszáz forintot kaphat, s számos esetben elég hozzá az iskolai óravázlatot kissé az alkalomhoz igazítani. Ha az ügy nem lelkesíti, nem hiszem, hogy nagy örömmel és eredménnyel könyvtárosokdík ilyen alamiznaszámba menő összege-kért...

Nincs tudomásom róla, hogy valaha is kiszámították volna, mennyibe kerül egy kötet kölcsönzése. Talán nem is nagyon mertük megvizsgálni, pedig több következtetés is levonható belőle. Ha alacsony a tiszteletdíj és sok az olvasó: kis érték jön ki, de magas lesz a hányados, ha alig van olvasó. A változatok száma nagy. Érdemes a kérdéssel részletesebben foglalkozni. Azt gondolom ugyanis, hogy ezt a mutatót figyelembe kellene venni a kifizethető havi tiszteletdíj megállapításakor.

Mi a helyzet Győr-Sopron megyében? Egy forintnál kevesebbet kapnak a könyvtárosok a könyvtárak 26,3 százalékában, 1—2 forint körül mozog ez az összeg 49 könyvtárban, ami az összes könyvtár 32,2 százaléka. Ennél nagyobb összeg jön ki 63 könyvtárban. Akad olyan is, ahol egy kötet kikölcsönzéséért 17 forintnál

több tiszteletdíjat fizettek ki! A csornaiak kölcsönöztek a „legdrágábban” — pedig náluk a legalacsonyabb a tiszteletdíj! Őket a győri járás követi, míg máshol általában két forint alatt van ez a mutató.

Ezeket a számokat természetesen csak egymással összefüggésben lehet vizsgálni. Az olvasottság mértéke jelentékenyen megváltoztatja ezt a hányadost, azaz minél magasabb az olvasók száma, annál alacsonyabb — jó kölcsönzési intenzitás mellett — az egy kötetre jutó tiszteletdíj, vagyis annál olcsóbban kölcsönöznek. S a hatékonyság vizsgálatának korszakában erre érdemes fölfigyelni!

De nem szabad megfeledkeznünk egy másik jelenségről sem. Nevezetesen arról, hogy az alacsony tiszteletdíjak alacsony értékű munkára „buzdítják” a könyvtárost. Láttuk korábban, hogy a kapuvári, a mosonmagyaróvári és a soproni járásban magasabbak a tiszteletdíjak, s íme most azt tapasztaljuk, hogy ugyanezekben a legkisebb egy kötet kölcsönzési hányadosa, vagyis jótékony hatása van a havi díj emelésének.

E számítások során végig kísértett a kétely, hogy az átlagok kiszámítása hibás, mivel a huzamosan zárva tartó könyvtárak, illetve azok adatai rontják a kapott értéket, hiszen ezekben alig volt kölcsönzés egész esztendőben. A számok értékét ez nyilván befolyásolja, de a tendenciát — szerintem — nem.

Tiszteletdíj olvasónként számítva

Erről szintén nincsenek korábbi elemzések. Alapelvként leszögezhetjük: az volna a kívánatos, hogy a tiszteletdíj egy olvasóra vetítve minél alacsonyabb legyen — persze elfogadható órabér esetében. Megyénkben — természetesen évente — a könyvtárak 17 százalékában ez az összeg húsz forintnál kevesebb, 20—30 forint 24,3, 30—40 forint 21,7 százalékuknál, 56 könyvtárban ennél is több (36,9 százalék). Alighanem magas ez az összeg, s ebből ismét levonható néhány következtetés. Mindenekelőtt az, hogy az alacsony tiszteletdíj nem ösztönzi több munkára a könyvtárost, ezért drágán kölcsönöz, nem iparkodik több olvasót szerezni, hiszen így kevesebb a dolga. Minél kevesebb az olvasó — annál jobban jár. Ne gondolja senki, már korábban is írtam, hogy nem tudom: vannak buzgó, lelkiismeretes könyvtárosok, akik nem elsősorban a csekély

összegért végzik ezt a munkát, hanem ügyszeretből, odaadással és az olvasók komolyan vett szolgálata érdekében. És éppen ezért kellene a kérdéssel újból foglalkozni.

Vádolhatna valaki: az elemzés során nem vettem tekintetbe a könyvtárosok iskolai és szakmai végzettségét. Igaz. Ám azt is meg merem kockáztatni, hogy ezekben az apró falvakban nem is kap ez a tényező olyan nagy szerepet, mint a rendelet feltételezi. Akik ismerik a kisközséges megyék helyzetét, tudják — Szita Ferencsel együtt —, hogy itt a „papír” távrolról sem jelent akkora minőségi különbséget, mint egy nagyüzemben vagy nagyközségben. Nem tagadom: nagyon kellene a rendszeres alapfokú képzés a községi könyvtárosoknak, időszakos képzésükről pedig fontos volna állandóan gondoskodni. Ezekben a falvakban aligha érjük el, hogy főiskolai végzettségűek álljanak a kölcsönzőpult mögé, hiszen még az is vágyálom csupán, hogy középiskolai végzettségük mellé megszerezzék a könyvtárkezelői képesítést. Persze más a helyzet a körzeti és az integrált könyvtárak esetében, ott elérendő — ha még nincs így —, hogy képzett könyvtárosok szolgálják az olvasót.

Az eddigiek alapján eljátszottam a gondolat: egy elképzelt községben, a bemutatott számok alapján megállapítom a könyvtárosok

tiszteletdíját. Legyen a lakosok száma 1500, közülük 18 százalék a könyvtár olvasója, egy olvasó éves átlagban nyolc esetben keresi föl a könyvtárat, és 27 kötetet kölcsönöz évente. Tehát 270 olvasó ad annyi munkát, aminek a havi ellátására 21 óra szükséges. Óránként 24 forint tiszteletdíjat állapítanék meg. A könyvtár 16 órán át volna nyitva, a többi időt belső tevékenységre fordítaná a könyvtáros. A cikkben közölt hányadosok alapján egy kötet kölcsönzése 0,82 forintba, egy olvasó szolgálata évente 22,22 forintba kerülne. Gondolom, ezek az adatok elfogadhatók, és már ösztönöznek a könyvtárost a jobb munkára. A megbízási díjas szerződésben ki lehetne (kellene) kötni a szakmai tanfolyam elvégzését, ám azt gondolom, az alapfokú tanfolyam teljesen elégséges.

A kisebb községekben értelemszerűen alacsonyabb a nyitvatartási idő, s ezzel az órabér és minden mutató lefelé száll. 800 lakos esetében 144 olvasó, 9900 kötet, 13 óra szolgálat eredményezne olvasónként 25, kölcsönzött kötetenként pedig 0,92 forintot.

Szita Ferenc írása súlyos kérdéseket feszeget. Szívesen mondanám el a véleményemet még a mozgókönyvtári ellátásról (amely azért nem egészen úgy van, ahogy ő írja), hiszen ebben látom (látnám) a kisközséges megyék könyvtári ellátásának egyik lehetséges, sőt a

„leglehetségesebb” megoldását. A népgazdaság szempontjából ez volna a legolcsóbb és a legeredményesebb ellátási forma, hiszen általa igen nagy állományi háttérrel, szakképzett könyvtárossal, komplex művelődési kínálattal szolgálhatnánk rendszeres időközökben a kistelepüléseken. Mennyi helyiséget, fűtést, tiszteletdíjat, állványt stb. lehetne megtakarítani, s mennyivel magasabb szinten lehetne olvasnivalót adni a falun élők kezébe... Tudom, most megint ellenvetés érhet: megszűnnek a könyvtár körül kialakult közösségek. Tagadom, hogy a falusi könyvtár olyan erős közösség volna, amelynek a megszűntét észrevenné a nagyobb közösség, a lakosság. Ám bizonyosan magasabb színvonalú művelődési ellátást nyerne a mozgó ellátás révén.

A magam mentségére elmondom: tudom, hogy több megállapításom vitatható, de a számítások ezt sugallták. Arra gondolok, hátha az anyagilag jobban ösztönzött könyvtáros munkája nyomán az állomány is gyorsabban forogna, és a kistelepülések lakóinak sem kellene — a jelenlegi magas közlekedési költségek mellett — 20—25 kilométer távolságban elérhető nagyobb településre utazniuk. Könyvért legalábbis nem.

Mónus Imre

Kitüntetések

1983. november 7-e alkalmából a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozatával tüntette ki az Elnöki Tanács *Szabó Józsefnét*, az MSZMP Fejér megyei Bizottságának oktatási igazgatósága keretében működő könyvtár vezetőjét.

A művelődési miniszter nyugállományba vonulásuk alkalmából eredményes munkájuk elismeréseként *dr. Kövendi Dénesnek*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ tudományos főmunkatársának; *Óri Jánosnének*, a 37. sz. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főkönyvtárosának; *dr. Somogyi Sándornak*, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar magyar jogtörténeti tanszéki főkönyvtárosának; *Radnóti Tamásnak*, a szegedi Somogyi Könyvtár igazgatóhelyettesének és *Reök Zsuzsannának*, a Magyar

Tudományos Akadémia Matematikai Kutatóintézete könyvtárvezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *Dorozsmai Bélánének*, a 21. sz. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár könyvtárosának; *Kollmann Ferencnének*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára főelőadójának; *Hermann Zsuzsannának*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára osztályvezetőjének és *Vincze Istvánnak*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára raktárvezetőjének a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta;

Sankó Istvánnét, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gazdasági csoportvezetőjét és *Horváth Jánosnét*, a MAFILM Műszaki Igazgatás műszaki könyvtárosát MINISZTERI DICSÉRETben részesítette.